

Teresa Nowogródzka¹
Katedra Marketingu i Logistyki
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Stan i perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce

Current status and prospects of organic farming in Poland

Synopsis. W opracowaniu zwrócono uwagę na aktualny stan rolnictwa ekologicznego w Polsce, wskazano problemy, z jakimi borykają się producenci żywności ekologicznej. Przedstawiono strukturę wielkości gospodarstw ekologicznych w Polsce, wskazując na znaczne ich rozdrobnienie. Zwrócono uwagę na wzrastający popyt na żywnościowe produkty ekologiczne oraz niedostosowanie podaży do popytu. Wskazano także na konieczność wprowadzenia zmian w polskim rolnictwie ekologicznym, nawiązując do rolnictwa wybranych krajów europejskich.

Słowa kluczowe: żywność ekologiczna, rolnictwo ekologiczne, rynek produktów ekologicznych, ekokonsument.

Abstract. This paper highlights the current status of organic farming in Poland, and identifies problems faced by organic food producers. The article presents the distribution of organic farms by acreage in Poland, pointing to their fragmentation and unused labour resources. Attention was also given to the growing demand for organic food products and a mismatch between the food supply and that demand. A need of introducing some changes into the Polish organic agriculture, referring to the selected European countries is also pointed to.

Key words: organic food, organic farming, organic market, ecoconsumer.

Wprowadzenie

Rolnictwo ekologiczne w Polsce sięga lat trzydziestych XX wieku. Wówczas to S. Karłowski założył w Szelejewie pierwsze gospodarstwo ekologiczne. Okres wojny a także okres powojenny to czas, w którym nastąpiło zahamowanie rozwoju tej metody gospodarowania; nastąpiła intensyfikacja rolnictwa. Do idei rolnictwa ekologicznego powrócono na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, pojawiły się kursy dla rolników, których zainteresowały ekologiczne metody produkcji rolnej. W latach 1986-1987 pionierska grupa rolników zaczęła przestawiać swoje gospodarstwa na produkcję ekologiczną, zaś w 1989 roku powstało Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi EKOLAND, które w 1990 roku nadało atesty 27 gospodarstwom. Kolejną jednostką, mającą od 1993 roku uprawnienia do atestacji, było Polskie Towarzystwo Rolnictwa Ekologicznego. Jednak do roku 1998 rolnictwo ekologiczne rozwijało się bardzo powoli.

Rolnictwo ekologiczne jest określane w literaturze przedmiotu jako biologiczne, organiczne lub biodynamiczne; oznacza system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa, oparte jest na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego nieprzetworzonych technologicznie. Podstawową

¹ Dr inż., e-mail: tnowa@vp.pl

zasadą jest odrzucenie w procesie produkcji żywności środków chemii rolnej, weterynaryjnej i spożywczej [Plan... 2011]. Kolejnym ważnym pojęciem, występującym w opracowaniu jest termin gospodarstwo ekologiczne. Jest ono określane jako gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

Intensywny rozwój rolnictwa ekologicznego rozpoczął się w krajach Europy Zachodniej w latach osiemdziesiątych XX wieku, zaś w Polsce zainteresowanie na szerszą skalę rolnictwem ekologicznym miało miejsce dwie dekady później, w roku 2002. Na rozwój tegoż zainteresowania w dużej mierze miały wpływ negatywne czynniki, które zaistniały w krajach wysoko rozwiniętych; do najważniejszych zaliczyć należy negatywny wpływ rolnictwa na środowisko przyrodnicze, np. zanieczyszczenie wód gruntowych i powierzchniowych przez związki azotu, zmniejszenie opłacalności produkcji na skutek nadprodukcji konwencjonalnych artykułów żywnościowych, a także ograniczenie zaufania do żywności produkowanej metodami intensywnymi, obawa przed BSE, GMO, itp.

Na rozwój rolnictwa ekologicznego istotny wpływ miała także integracja Polski z UE, głównie poprzez możliwość uzyskania wysokich subwencji, a także większe możliwości zbytu żywności ekologicznej. Gospodarstwa ekologiczne w UE, pomimo iż uzyskują mniejsze o około 20-30% plony, dzięki wyższym cenom produktów ekologicznych osiągają zbliżone dochody do gospodarstw konwencjonalnych [Materiały... 2010]. W Polsce zauważyć można związki warunków przyrodniczych gospodarstw ze stosowanymi metodami upraw, im korzystniejsze warunki siedliskowe-tym zainteresowanie produkcją ekologiczną jest mniejsze i tym bardziej konkurencyjny jest intensywny sposób gospodarowania. Należy jednak zauważyć, że analizy rynkowe wskazują wyraźny wzrost zapotrzebowania na żywność ekologiczną w UE, można więc oczekiwać, że i w Polsce, pomimo że rynek żywności ekologicznej dopiero się tworzy, już wkrótce wzrośnie na nią popyt.

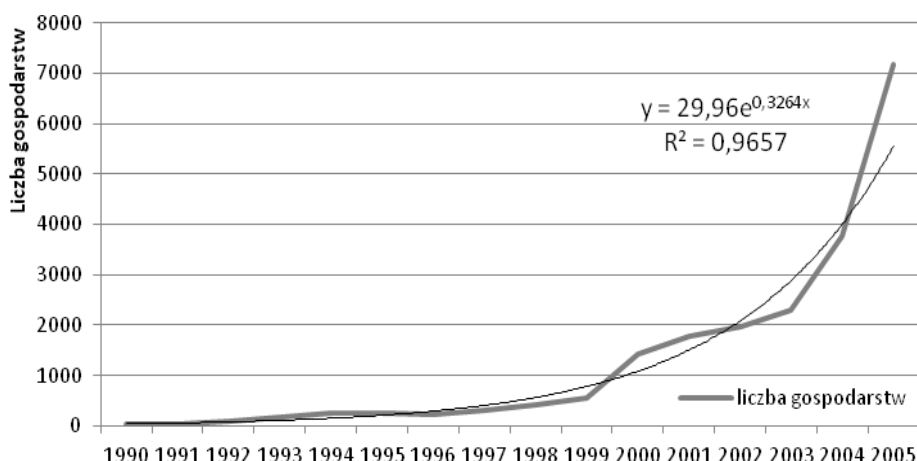
Żywność ekologiczna ma mniej dodatków chemicznych i konserwantów w odróżnieniu od tej konwencjonalnej, jest bardziej aromatyczna, zachowuje dłużej świeżość, a także jest pozbawiona środków ochrony roślin czy powszechnie używanych obecnie w chowie zwierząt antybiotyków i hormonów. Warzywa i owoce produkowane w gospodarstwach ekologicznych są bogate w substancje przeciwnowotworowe oraz witaminy, a mleko i mięso w nienasycone kwasy tłuszczowe, które hamują rozwój miażdżycy [Rynek... 2012]. Wymienione walory żywności ekologicznej z pewnością wpłyną na wzrost popytu na nią.

Cel, materiał i metody badawcze

Celem opracowania była analiza obecnego stanu, jak również perspektyw rozwoju, rolnictwa ekologicznego w Polsce. Materiałem badawczym były dane statystyczne, pochodzące z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) i z Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHAR-S), literatura przedmiotu oraz wyniki badań własnych. W analizie zastosowano metodę tabelaryczno-liczbową oraz analizę porównawczą pionową i poziomą. W opracowaniu wykorzystano także wyniki badań z zadania zleconego przez MRiRW nr RRe-029-22-19/11(33) z dnia 18.05.2011 r.

Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce

Początki rolnictwa ekologicznego w Polsce to rok 1990, kiedy odnotowano 27 zarejestrowanych gospodarstw ekologicznych (łącznie zarówno posiadających certyfikat, jak i tych w trakcie przestawiania). W kolejnych latach szacuje się powolny, lecz systematyczny wzrost liczby tych gospodarstw - do roku 2004 (rysunek 1). Wzrost liczby gospodarstw ma charakter wykładniczy, co ilustruje linia trendu, przedstawiona na rysunku 1.

Rys. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 1990-2004

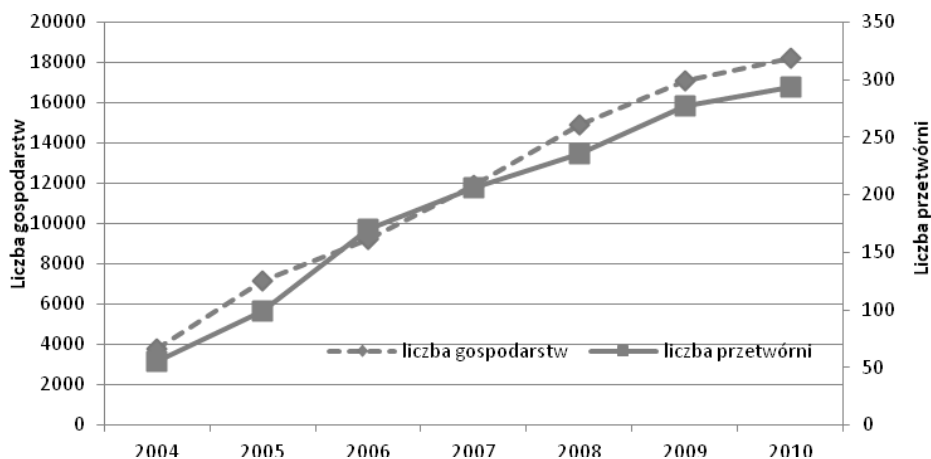
Fig. 1. Number of organic farms in Poland in 1990-2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu [Wstępne... 2012].

W 2004 roku, po wprowadzeniu dopłat unijnych oraz wejściu w życie regulacji UE dotyczących rolnictwa ekologicznego, nastąpił wzrost liczby gospodarstw ekologicznych, pojawiły się przetwórnice ekologiczne (rysunek 2) oraz nastąpił wzrost powierzchni ekologicznych użytków rolnych (tabela 1).

Na początku analizowanego okresu w 2004 roku zanotowano istnienie 55 przetwórni ekologicznych; w kolejnych latach ich liczba systematycznie wzrastała: w 2005 roku było ich 99, w 2006 roku 170, w 2007 roku 206, w 2008 roku 236, w 2009 roku 277, zaś w 2010 roku 293.

Analizując dane zawarte w raportach IJHARS o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2004, 2005-2006, 2007-2008, 2009-2010 można stwierdzić, że od roku 2004 systematycznie zwiększa się powierzchnia upraw ekologicznych: od 82 730 ha w roku 2004 do 519 068 ha w 2010 roku.

Rys. 2. Liczba gospodarstw i przetwórni ekologicznych w Polsce w latach 2004-2010

Fig. 2. Number of farms and ecological food processing plants in Poland in 2004-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów IJHARS [Raport... 2011; Rolnictwo... 2009 i lata poprzednie]

Największy wzrost powierzchni ekologicznych użytków rolnych można zauważyć w roku 2005, kiedy powierzchnia ta powiększyła się o 83 570 ha oraz w roku 2009, kiedy nastąpił wzrost powierzchni upraw ekologicznych o ponad 100 000 ha.

Tabela 1. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2004-2010, ha

Table 1. Acreage and increase in organic agricultural land in Poland in 2004-2010, hectare

Rok	Powierzchnia upraw ekologicznych	Wzrost powierzchni upraw ekologicznych w stosunku do roku poprzedniego
2004	82 730	-
2005	166 300	+83 570
2006	228 009	+61 709
2007	285 878	+57 869
2008	314 921	+29 043
2009	416 261	+101 340
2010	519 068	+102 807
Średnio		72 723

Źródło: opracowanie własne na podstawie pracy Szeremety [2008] i raportu IJHARS [Raport... 2011, s.22].

Czynniki warunkujące popyt na żywność ekologiczną w Polsce

Rozwój sektora rynku ekologicznych produktów żywnościowych uwarunkowany jest wieloma czynnikami, z jednej strony kształtuje go podaż, zaś z drugiej coraz większy popyt na produkty ekologiczne, poszukiwane przez konsumentów. Konsumenti żywności

ekologicznej odznaczają się dość wysokim stopniem zamożności, posiadają najczęściej średnie lub wyższe wykształcenie, a także mają wysoką świadomość roli i znaczenia zdrowego trybu życia oraz świadomość znaczenia ochrony środowiska dla obecnych i przyszłych pokoleń. Dlatego też najczęstszym motywem zakupu przez nich żywności ekologicznej jest ich zdrowie własne, jak też zdrowie członków ich rodzin.

Jako podstawowe motywy zakupu żywności ekologicznej Łuczka-Bakuła i Smoluk [2004] wymieniają walory zdrowotne (76% respondentów), lepszy wpływ na środowisko (11%), pomoc rolnikom (9%).

Dla konsumentów ważne jest to, że w rolnictwie ekologicznym są ściśle określone kryteria produkcyjne, zostały one zawarte w wydanych na poziomie unijnym aktach prawnych. Aby otrzymać certyfikat każde gospodarstwo ekologiczne, przetwórcza czy producent ekologiczny musi spełnić wymagane kryteria, które są wyznacznikiem ich funkcjonowania. Spełnienie tych wymagań kontrolują niezależne organy, którymi są jednostki certyfikujące. W Polsce taką kontrolą na rynku żywności ekologicznej zajmuje się 10 jednostek certyfikujących.

W wielu opracowaniach dotyczących polskiego rynku żywności ekologicznej ich autorzy wskazują istotne ograniczenia wzrostu popytu na te produkty. Jako najistotniejszy czynnik ograniczenia popytu na żywność ekologiczną należy uznać zbyt wysoką jej cenę w porównaniu z żywnością konwencjonalną, jest to cena wyższa o około 20-30% [Gotkiewicz i Szafranek 2000]. Uwzględniając niskie dochody polskiego społeczeństwa należy zauważyć, że aż 75% konsumentów nie akceptuje istniejącego poziomu cen żywności ekologicznej [Staniszewska 2001]. Konsumenty uznali, że możliwy do zaakceptowania jest wzrost ceny o około 10% [Runowski 1999]. Sytuacja ta nie uległa poprawie, analiza wyników badań przeprowadzonych w 2011 roku przez Żakowską-Biemans i in. [2012] wskazuje, że nadal dla około 50% polskich konsumentów żywność ekologiczna jest zbyt droga.

Kolejnym czynnikiem ograniczającym popyt jest uboga oferta handlowa, nabywcy coraz częściej poszukują żywności gotowej do spożycia, zaś rolnicy najczęściej oferują towary nieprzetworzone [Łuczka-Bakuła 2004]. Pomimo wzrostu liczby przetwórci ekologicznych z 55 w roku 2004 do 293 w roku 2010 (rysunek 1) ich liczba nadal nie jest wystarczająca aby zaspokoić potrzeby konsumentów.

W polskim społeczeństwie barierą po stronie popytu na ekologiczną żywność jest także brak silnej motywacji do jej zakupu, problemem jest niska świadomość ekologiczna naszych konsumentów. W znacznej większości wykazują oni niechęć do zmian ukształtowanego już modelu konsumpcji [Klimczyk-Bryk 2001].

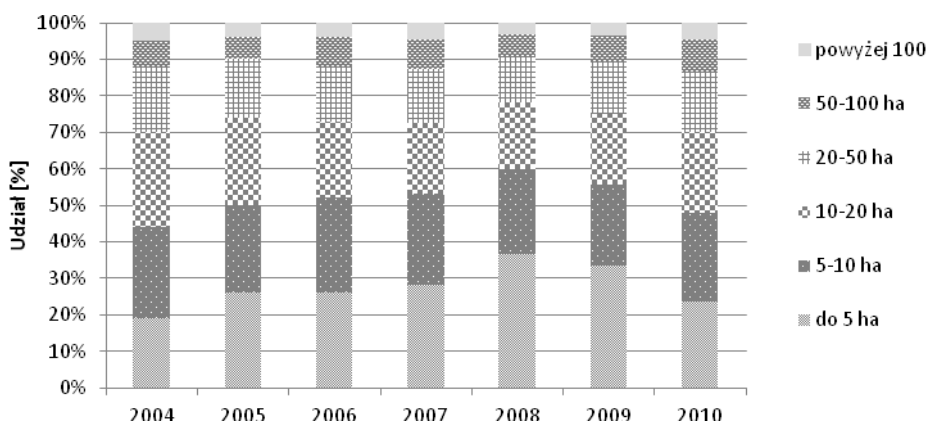
Do znacznych barier w popycie na ekologiczne produkty rolne należą także duża koncentracja podaży i jednocześnie problemy ze zbytem (z uwagi na znaczne odległości miejsc podaży od miejsc popytu). Występują więc problemy ze stabilną dystrybucją ekologicznych produktów, a także istnieje dość duża sezonowość ich podaży [Cichocka i Grabiński 2009].

Rolnictwo ekologiczne może być traktowane jako zespół norm etycznych, inspirujących do działania rolników, producentów żywności, którego istotne znaczenie dostrzegli także konsumenci, dla których fundamentalne zasady rolnictwa ekologicznego stanowią o jego wartości i uniwersalnym charakterze.

Wybrane problemy rolnictwa ekologicznego w Polsce

W analizie problemów polskiego rolnictwa ekologicznego na uwagę zasługuje m.in. problem zbytu wytworzonych przez rolników ekologicznych produktów. Problem ten związany jest z przygotowaniem gotowej partii towarów, spełniających wszystkie wymagane kryteria, a przede wszystkim z niewystarczającą ilością produktów, zgromadzonych w jednym miejscu. Dostrzec tu można niewystarczający system samoorganizacji, czyli zrzeszania się rolników, dla których taki sposób działania ułatwiłby korzystne negocjacje oraz sprzedaż wyprodukowanych artykułów rolnych. Problem ten bezpośrednio wynika z dużego rozproszenia gospodarstw oraz stosunkowo małej ich powierzchni (rysunek 3).

Zrzeszanie się rolników w związkach producenckich z jednej strony stwarza możliwość ich współpracy z sieciami handlowymi, jednak z drugiej strony budzi wiele obaw i niepewności. Sieci te oczekują ciągłych oraz dużych dostaw, często stawiają trudne do spełnienia wymagania, np. dostawy produktów w ściśle określonym czasie i miejscu, odroczenie terminu płatności, zastosowanie wskazanych opakowań. Takim wymaganiom mogą podołać często jedynie silne i duże związki producenckie, które byłyby w stanie wynegocjować także dogodne warunki współpracy.

Rys. 3. Struktura gospodarstw ekologicznych według wielkości w latach 2004-2010, %

Fig. 3. Distribution of organic farms by size in 2004-2010, %

Źródło: opracowanie własne na podstawie: raportów IJHARS [Raport... 2011; Rolnictwo... 2009 i lata poprzednie].

Jak wynika z analizy danych, zawartych na rysunku 3, około 30% gospodarstw ekologicznych posiada powierzchnię do 5 ha, następnie około 25% gospodarstw posiada powierzchnię do 10 ha, tylko niecałe 10% gospodarstw ma powierzchnię 50-100 ha, a w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha znalazło się tylko niecałe 5%.

Zauważalnym problemem polskiego rolnictwa ekologicznego jest także fakt, iż pomimo wzrostu powierzchni użytkowanych ekologicznie nie towarzyszy temu wzrost produkcji towarowej. Nie zostały wykształcone jak dotąd mechanizmy zachęcające do towarowej produkcji ekologicznej żywności (zwłaszcza dużych producentów rolnych). Na skutek działań promujących polską żywność ekologiczną (były one prowadzone przez

MRiRW w 2006 roku) wykształcono nieznaczny wzrost popytu na tą żywność. Na rynku zauważalny jest niedobór krajowych produktów pochodzenia zwierzęcego, tłuszczy roślinnych, świeżych owoców i warzyw. Zakres asortymentowy oferowanych produktów jest jeszcze ubogi, są to głównie produkty zbożowe, soki, przetwory owocowo-warzywne, a także produkty zielarskie. Taka sytuacja powoduje, iż wielu dystrybutorów i wiele nowopowstałych sklepów importuje żywność ekologiczną, co ma wpływ na zwiększenie cen produktów ekologicznych. Konsumenci, porównując ceny produktów konwencjonalnych z cenami produktów ekologicznych, często rezygnują z zakupu tych drugich, to powoduje zmniejszanie się liczby potencjalnych odbiorców ekologicznej żywności.

Zdaniem B. Jansena, szefa Ekoconnectu, jednym z głównych problemów polskiego rolnictwa ekologicznego jest ciągle zbyt mała ilość zakładów przetwórczych, co sprawia, że ekologiczne surowce trafiają często do konwencjonalnych zakładów przetwórczych i sieci dystrybucji. Poza tym zbyt słabo jest rozwinięta sieć kanałów dystrybucji oraz punktów sprzedaży ekologicznych produktów żywnościowych. Jansen podkreśla zauważalny brak pogłębionej współpracy między producentami żywności ekologicznej, a także konieczność tworzenia tzw. grup interesów ekorołników i ekoproducentów [Polskie... 2012].

Jak wynika z analizy wyników badań ankietowych pt. „Analiza krajowego rynku i rozpoznawalności produktów ekologicznych, struktury popytu, oczekiwań konsumentów i wielkości obrotów produktami ekologicznymi”, przeprowadzonych w 2011 roku w grupie 200 gospodarstw ekologicznych, do największych uciążliwości ekorołnicy zaliczają nadmierną biurokrację (71,43% respondentów), konieczność podawania tych samych informacji różnym instytucjom (52,04% wskazań), a także utrudniony obrót lub brak materiału siewnego (42,86%), co przedstawiono w tabeli 2 [Nowogródzka i Szarek 2012].

Tabela 2. Ranking ważności problemów zgłaszanych przez gospodarstwa ekologiczne

Table 2. Ranking of problems recognized by organic farmers, by importance

L.p.	Rodzaj problemu	Wskazania (%)
1.	Nadmierna biurokracja	71,43
2.	Konieczność podawania tych samych informacji różnym instytucjom	52,04
3.	Utrudniony obrót/brak materiału siewnego	42,86
4.	Brak przepisów regulujących domowe przetwórstwo żywności	37,76
5.	Przenikanie pestycydów z zewnątrz	35,72
6.	Niespójność interpretacji przepisów prawa przez różne instytucje	34,70
7.	Skomplikowany język dokumentów	33,68
8.	Przenikanie GMO z zewnątrz	33,68
9.	Nieelastyczny plan rolno-środowiskowy	22,45
10.	Brak/utrudniony dostęp do pasz z certyfikatem	20,41

Źródło: [Nowogródzka i. Szarek 2012, s.184].

Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle rolnictwa wybranych krajów europejskich

W sektorze rynku produktów żywnościowych w krajach UE rynek produktów rolnictwa ekologicznego należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków [Hamm i Gronefeld 2004]. W krajach Unii Europejskiej wyznaczone kierunki rozwoju żywności ekologicznej, takie jak jakość oraz bezpieczeństwo żywności, w tym metody jej wytwarzania, powodują, że konsumenci poszukują tej żywności, tym samym przyczyniając się świadomie do poprawy stanu środowiska naturalnego i zmniejszenia nadprodukcji, a także mają wpływ na poprawę jej jakości.

Zdaniem MRiRW, rolnictwo ekologiczne w Polsce będzie się systematycznie rozwijać. Przewiduje się, że w roku 2013 liczba gospodarstw ekologicznych wzrośnie do 20 000, zaś powierzchnia użytków rolnych wzrośnie do 600 000 (tabela 3).

Tabela 3. Prognozowany rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2007-2013

Table 3. Forecasted development of organic agriculture in Poland in 2007-2013

Rok	Liczba gospodarstw	Powierzchnia użytków rolnych [ha]
2007	10 500	260 000
2008	12 000	300 000
2009	13 500	350 000
2010	15 000	400 000
2011	16 500	450 000
2012	18 000	500 000
2013	20 000	600 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: [Plan... 2007].

Udział żywności produkowanej metodami ekologicznymi w całkowitych obrotach rynku żywnościowego jest najwyższy w Danii, Austrii i Szwajcarii (5-7%), w Niemczech wynosi ponad 3%, zaś w Polsce tylko 0,1%.

W krajach, które wstąpiły do UE przed 6 laty, udział rolnictwa ekologicznego w użytkowaniu gruntów w 2009 r. wahał się od 2,4% (Polska) do 7-10% (Słowenia, Słowacja, Litwa, Estonia, Łotwa i Czechy). W Bułgarii i Rumunii w rolnictwie ekologicznym użytkuje się około 1% UR. Powierzchnia użytków rolnych wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne w UE zwiększyła się w ostatnim 10-leciu (2000-2009) z 3,4 do 8,3 mln ha. W 2009 r. rolnictwo ekologiczne wykorzystywało 5,2% UR w „starych” krajach (UE 15) oraz 3,4% w „nowych” krajach (UE 12). W krajach posiadających gorsze naturalne warunki przyrodnicze (Austria, Szwecja, Finlandia, Włochy) gospodarstwa ekologiczne wykorzystują 7-18% UR, zaś w krajach o korzystniejszych warunkach do intensywnej produkcji rolnej (Holandia, Francja i Belgia) znaczenie rolnictwa ekologicznego jest mniejsze (2-3% UR). Wskazuje to, że wsparcie finansowe jakie uzyskuje rolnictwo ekologiczne w ramach Wspólnej Polityki Rolnej jest szczególnie istotne dla rolników gospodarujących w gorszych naturalnych warunkach przyrodniczych [Kuś 2011].

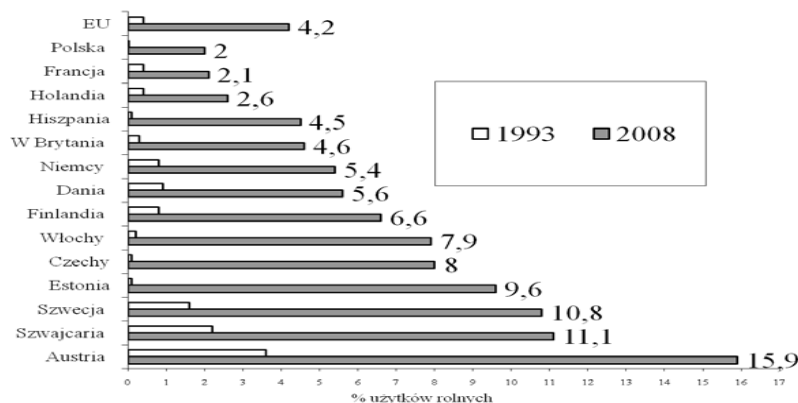
Analizując udział powierzchni gospodarstw ekologicznych całkowitej powierzchni UR w wybranych krajach Europy w 2008 roku (rys. 3) można zauważyć, że największy udział

posiadały Austria (15,9%), Szwajcaria (11,1%), Szwecja (10,8%) oraz Estonia (9,6%); Polska posiadała najmniejszy udział tej powierzchni (tylko 2%).

Uwzględniając potencjalne możliwości rozwoju polskiego rolnictwa ekologicznego można przypuszczać, że w ciągu kilku najbliższych lat udział powierzchni użytków rolnych wykorzystywanych przez gospodarstwa ekologiczne może przekroczyć 4-5%, a więc osiągnie poziom zbliżony do średniej w UE.

Na wspólnym rynku zjednoczonej UE polskie gospodarstwa mogą stać się bardziej konkurencyjne w pracochłonnej produkcji ekologicznej. Właściwa uprawa może sprawić, że uzyskiwane plony będą stosunkowo duże w porównaniu do przeciętnych, jednak będą one niższe niż w gospodarstwach prowadzonych intensywnie. Konkurencyjności tej można upatrywać np. na rynku owoców miękkich i warzyw, które głównie w postaci mrozonek są eksportowane do krajów Europy Zachodniej i USA. Gospodarstwa je produkujące są zgrupowane w województwach lubelskim, świętokrzyskim i podkarpackim, czyli w regionach charakteryzujących się dużymi zasobami ludzkimi na obszarach wiejskich (jest to grupa kilkuset gospodarstw ekologicznych wyspecjalizowanych w danej produkcji).

B. Jansen, szef Międzynarodowego Centrum Współpracy Rolnictwa Ekologicznego Środkowej i Wschodniej Europy (Ekoconnect), stwierdził, że rolnictwo ekologiczne w Polsce ma szansę na bardzo duży sukces oraz dalszy rozwój, szczególnie od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej, kiedy obserwuje się silny rozwój polskiego rolnictwa ekologicznego. Ponadto szef Ekoconnectu uważa, że wielkim atutem jest duża przedsiębiorczość Polaków, chęć zaktywizowania rynku ekologicznego, pozyskania bez żadnej ideologii nowych rynków dla polskich produktów ekologicznych. Siłą Polski jest też wielki potencjał, jaki tkwi w rolnictwie ekologicznym, a jego wykorzystaniu sprzyja silne poparcie ze strony polskiego rządu [Polskie... 2011].

Rys. 3. Udział powierzchni gospodarstw ekologicznych w całkowitej powierzchni UR w wybranych krajach Europy w 1993 r. i w 2008 r., %

Fig. 3. Share of the organic farms in the total agricultural land in selected EU countries in 1993 and in 2008, %

Źródło: [The World... 2010].

Liczba producentów ekologicznych w 2011 roku w Polsce w porównaniu do 2010 roku wzrosła o około 14% i wynosiła 23 860, w tym 23 431 ekologicznych producentów rolnych (wzrost o około 14 %) oraz 267 przetwórci ekologicznych (zmniejszenie o około 9 %). W 2011 roku najwięcej producentów ekologicznych prowadziło działalność w

województwach: zachodniopomorskim (2 392), warmińsko-mazurskim (2 288) oraz podlaskim (2 452). Ponadto, w 2011 r. w Polsce działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego prowadziło także [Wstępne... 2011]:

- 203 producentów prowadzących działalność w zakresie wprowadzania na rynek produktów ekologicznych (z wyłączeniem importowanych z państw trzecich),
- 16 producentów prowadzących działalność w zakresie wprowadzania na rynek produktów ekologicznych importowanych z państw trzecich,
- 17 producentów prowadzących działalność jako dostawcy kwalifikowanego materiału siewnego i wegetatywnego materiału rozmnożeniowego,
- 17 producentów prowadzących działalność w zakresie pszczelarstwa,
- 40 producentów prowadzących działalność w zakresie zbierania roślin dziko rosnących i ich części,
- kilku producentów prowadzących działalność w zakresie akwakultury i/lub wodorostów morskich.

Zakończenie

Szansą dla polskiego rolnictwa ekologicznego są małe gospodarstwa rodzinne. Istotne jest to, że rynek żywności ekologicznej ciągle się rozwija, zarówno po stronie popytowej, jak i podażowej. Dla dalszego rozwoju niezbędne jest inwestowanie w przetwórstwo ekologicznych produktów rolniczych, a także zachęcanie rolników do tego, aby poza działalnością typowo rolniczą wzięli też pod uwagę możliwość dodatkowej działalności, tzn. agroturystyki.

Uwzględniając tradycje i doświadczenie polskich rolników w produkcji warzywniczej oraz sadowniczej (na którą obecnie istnieje duże zapotrzebowanie na rynku europejskim) należy podkreślić, że możliwy (a nawet wręcz konieczny) jest dalszy rozwój tych doświadczeń na rynku żywności ekologicznej.

Zważywszy na trudną sytuację finansową rolników chcących produkować żywność ekologiczną (zwłaszcza na etapie przedstawiania gospodarstwa) należy uruchomić kredyty preferencyjne, które sprostają potrzebom rolników ekologicznych i pomogą im w sposób właściwy prowadzić ten rodzaj produkcji.

Należy zwrócić uwagę na ważny problem, jakim jest konieczność edukacji polskiego konsumenta w celu zwiększenia poziomu jego świadomości. Potrzebna jest dokładna informacja dla konsumentów na temat oferty produktowej, atrybutów żywności ekologicznej oraz miejsc jej sprzedaży, a także informacja zwrotna na temat potrzeb i preferencji ekokonsumentów. Jedną z takich potrzeb jest możliwość zakupu przez nich wybranej żywności ekologicznej w specjalistycznych sklepach, gdzie żywność ta będzie miała stosowne atesty (np. atestowane ekologiczne mięso).

Producenci żywności ekologicznej powinni zwrócić uwagę na zmiany upodobań konsumentów i preferowane przez nich sposoby zaspokajania potrzeb żywnościowych, np. zapotrzebowanie na tzw. żywność wygodną, częściowo lub całkowicie gotową do spożycia, a także potrzebę tworzenia nowych produktów. To z kolei wymaga stosowania nowych technologii, przystosowanych do istniejących regulacji prawnych z zakresu rolnictwa ekologicznego [Żakowska-Biemans 2006].

Ciekawym pomysłem na sprzedaż ekologicznej żywności są biosupermarkety, które oferują bogaty asortyment głównie ekologicznych produktów żywnościowych, a także (w niewielkim stopniu, około 10%) dóbr nieżywnościowych. Są to głównie kosmetyki naturalne, liderami są tu Niemcy oraz Austria. W Polsce funkcjonują już sklepy specjalistyczne, z tzw. naturalną żywnością, które posiadają w asortymencie atestowane przez krajowe organizacje certyfikujące produkty z ekologicznego rolnictwa (stowarzyszenie EKOLAND wskazuje, że w Polsce jest 140 sklepów i hurtowni ekologicznych).

Nową formą sprzedaży detalicznej specjalistycznej w Polsce są internetowe sklepy z żywnością ekologiczną (np. Biofuturo, Ekosfera). Ich asortyment to około 50 do 700 produktów, są one jednak jeszcze mało znane w Polsce. Należałoby ten rynek rozwinąć, gdyż Internet jest ważnym źródłem informacji (głównie dla młodych konsumentów), a może być także istotnym miejscem zakupu żywności ekologicznej.

Kolejną, niewykorzystaną jak dotychczas w Polsce, możliwością zbytu produktów rolnictwa ekologicznego jest jego sprzedaż do punktów zbiorowego żywienia (restauracje, stołówki). Doświadczenia innych krajów europejskich, takich jak Austria, wskazują, że może to być ważny kanał dystrybucji i sprzedaży tej żywności.

Literatura

- Cichocka I., Grabiński T. [2009]: Psychograficzno-motywacyjna charakterystyka polskiego konsumenta żywności ekologicznej *Żywność. Nauka, Technologia.. Jakość* nr 5(66), ss.107-118.
- Gotkiewicz W., Szafranek R. [2000]: Ecological farms as an element of the agricultural production market. *Economic Sci.*, 2, ss.30-39.
- Hamm U., Gronefeld F. [2004]: The European market for organic food. Revised and updated analysis. School of Management and Business. The University of Wales, Aberystwyth.
- Klimczyk-Bryk M. [2001]: Rola informacji w kształtowaniu proekologicznych zachowań konsumentów. *Zeszyty Naukowe AE w Krakowie* nr 558, ss.95-118.
- Kuś J. [2011]: Rolnictwo ekologiczne w Polsce i Europie na tle innych systemów gospodarowania oraz perspektywy jego rozwoju. [W:] IV konferencja naukowa - w 100-lecie powstania zakładu rolnictwa w SGGW, *Agronomia w zrównoważonym rozwoju współczesnego rolnictwa*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Łuczka-Bakuła W. [2004]: Przeobrażenia na rynku żywności ekologicznej. *Przemysł Spożywczy* nr 1, ss. 13.
- Łuczka-Bakuła W., Smoluk J. [2004]: The perception of Polish organic food consumer. [Tryb dostępu:] <http://orgprints.org/3943/01/3943.pdf>. [Data odczytu: maj 2012].
- Nowogródzka T., Szarek S. [2012]: Analiza krajowego rynku i rozpoznawalności produktów ekologicznych, struktury popytu, oczekiwań konsumentów i wielkości obrotów produktami ekologicznymi. [W:] Wyniki badań z zakresu rolnictwa ekologicznego w roku 2011. MRiRW, Warszawa-Falenty, 2012, ss.173-185.
- Plan Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa w Polsce na lata 2007-2013. [2007]. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2011-2014. [2011]. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Polskie rolnictwo ekologiczne: sukces i perspektywy. [2012]. [Tryb dostępu:] www.dw.de/dw/article/0,,14850571,00.html. [Data odczytu: 15.05.2012].
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010. [2011]. JHARS, Warszawa.
- Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007-2008. [2009, dla lat wcześniejszych lata poprzednie]. JHARS, Warszawa.
- Runowski H. [1999]: Gospodarstwa ekologiczne w rolnictwie polskim – stan obecny i perspektywy. *Roczniki AR w Poznaniu, Rolnictwo* nr 53, ss.499-515.
- Rynek-żywności-ekologicznej-w-Polsce. [2012]. [Tryb dostępu:] www.odkrywcy.pl/kat,111400,title. [Data odczytu: 15.05.2012].

- Staniszewska M. [2001]: Rolnictwo ekologiczne w Polsce na początku XXI wieku. [W:] Materiały I Ogólnopolskiej Młodzieżowej Konferencji Naukowej. Integracja z UE a rolnictwo ekologiczne i ekoturystyka w Polsce na początku XXI wieku. AR we Wrocławiu, Wrocław, ss.4.
- Szeremeta A. [2008]: Rolnictwo ekologiczne. Perspektywa Bruksela-Polska. Bruksela-Warszawa, ss.6.
- The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2010. [2010]. International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) i. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), H. Willer i L. Kilcher. (red.). Bonn i Frick.
- Wdrożenie produkcji ekologicznej i marketing jego produktów szansą rozwoju gospodarstw rolnych i regionów. Materiały szkoleniowe. [2010]. Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich „Europa inwestująca w obszary wiejskie”. MRiRW, Skierniewice.
- Wstępne dane dotyczące rolnictwa ekologicznego w Polsce w 2011 roku. [2012]. [Tryb dostępu:] http://www.ijhar-s.gov.pl/pliki/aktualności/rolnictwo_2011 [Data odczytu: 15.05.2012]
- Żakowska-Biemans S. [2006]: Czynniki wpływające na wybór żywności ekologicznej w opinii polskich konsumentów. [W:] *Bromatologia Chemia Toksykologiczna. Supplement*, ss.231-235.
- Żakowska-Biemans S., Orzeszko-Rywka A., Jankowski P., Lipińska E. [2012]: Czynniki warunkujące popyt na żywność ekologiczną w kontekście przeobrażeń rynku żywności ekologicznej w Polsce i innych krajach Europy. [W:] Wyniki badań z zakresu rolnictwa ekologicznego w 2011 roku. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa-Falenty, ss. 295-306.